

MODUŁ 3: Krytyczne myślenie - jak poprawić swoje umiejętności

1. CEL I ZAŁOŻENIA EDUKACYJNE

1.1. CEL MODUŁU

Celem tego modułu jest zmotywowanie uczestników do podniesienia kompetencji i zwiększenia umiejętności krytycznego myślenia w sposób umożliwiający zrozumienie i interpretację otrzymanych informacji.

Potrzeba tego rozwoju osobistego wynika z rosnącego wzrostu dezinformacji i rozprzestrzeniania się fake newsów mających na celu wprowadzenie opinii publicznej w błąd. Obieg fałszywych informacji negatywnie wpływa na opinię publiczną, a tym samym może stanowić zagrożenie dla społeczeństwa i zasad demokracji. Podczas gdy tego typu narracje są rozpowszechniane w kilku mediach, takich jak telewizja, media społecznościowe i Internet (ogólnie), ważne jest, aby osoby korzystające z tych platform wiedziały, jak rozpoznać, czy takie informacje są prawdziwe, czy nie. Zdolność ta obejmuje zrozumienie i myślenie w sposób krytyczny, kwestionowanie stwierdzeń, które są nam przedstawiane i posiadanie umiejętności szukania właściwych faktów i nie rozprzestrzeniania dalej fałszywych wiadomości.

Krytyczne myślenie jest szczególnie istotną kompetencją w dzisiejszym świecie, w którym korzystamy z szerokiej i szybkiej ewolucji technologii informacyjnych i komunikacyjnych, gdzie codziennie jesteśmy wystawieni na takie czy inne narracje. Dlatego też celem tego modułu jest przekazanie przydatnych strategii, które pozwolą nam się rozwinąć. Moduł zapewnia treści edukacyjne i praktyczne działania w celu skutecznego zrozumienia.

1.2. ZAŁOŻENIA EDUKACYJNE

Pod koniec tego modułu będziesz w stanie:

- Określić swój poziom krytycznego myślenia
- Rozpoznać swoje potrzeby w zakresie samorozwoju.
- Rozpoznać swoje zdolności do kwestionowania danych stwierdzeń.
- Interpretować informacje w krytyczny sposób.
- Uzyskiwać dostęp, gromadzić i rozumieć odpowiednie strategie i techniki w celu doskonalenia siebie i innych.

2. SAMOOCENA - CZY JESTEŚ KRYTYCZNYM MYŚLICIELEM?

W nawiązaniu do ostatniego modułu, który zapewnia jasny wgląd w koncepcje krytycznego myślenia, tutaj przedstawiono krótkie ćwiczenie, które pozwala zorientować się w swoim poziomie niektórych kompetencji związanych z krytycznym myśleniem. Ćwiczenie jest adaptacją znanego testu oceny umiejętności - "Watson-

Glaser Critical Thinking Appraisal". Ta wersja⁵ składa z zestawu 5 pytań logicznych z różnymi typami odpowiedzi. Każde pytanie odpowiada kompetencji związanej z krytycznym myśleniem. Celem jest udzielenie odpowiedzi i zastanowienie się na koniec nad umiejętnościami, które właśnie wykorzystano w tym procesie.¹

Pytanie #1 | Wnioskowanie

Na podstawie poniższego fragmentu została napisana proponowana interpretacja. Podaj swoje przemyślenia na temat prawdziwości interpretacji w oparciu o to, co twierdzi fragment.

Fragment: Przeprowadzono rozmowy kwalifikacyjne z 50 osobami na wolne stanowiska pracy. Podczas spotkań z osobami prowadzącymi rozmowy kwalifikacyjne wolontariat był najczęściej omawianym elementem, ponieważ firmy uważają dziś, że obsadzenie wszelkich stanowisk ma ogromne znaczenie.

Proponowana interpretacja: Firma nie znalazła odpowiedniego kandydata, ponieważ wszystkie osoby biorące udział w rozmowach kwalifikacyjnych mają doświadczenie w pracy wolontariackiej.

Prawda

Raczej prawda

Niewystarczające
dane

Raczej fałsz

Fałsz

Pytanie #2 | Rozpoznanie założeń

Celem jest sprawdzenie, czy proponowane założenie można wywnioskować z następującego stwierdzenia.

Stwierdzenie: Brak niektórych artykułów spożywczych w supermarkecie oznacza, że nie dotarły one do sklepu.

Proponowane założenie: Nieprzewidywalne okoliczności mogą wpływać na dostawy towarów do sklepów detalicznych.

Przyjęto założenie

Nie przyjęto założenia

Pytanie #3 | Dedukcja

Celem ćwiczenia jest sprawdzenie, czy przedstawiony możliwy wniosek jest zgodny z następującym stwierdzeniem.

Stwierdzenie: Większość osób, które próbują zintegrować się z rynkiem pracy, szuka ofert pracy związanych z obszarami ich szkolenia. Niemniej jednak ważne jest, aby ludzie szukali również obszarów swoich zainteresowań.

Możliwy wniosek: Niektórzy ludzie szukają ofert pracy w obszarach, które ich interesują.

Wniosek jest zgodny

Wniosek nie jest zgodny

⁵ Opracowano na podstawie przykładowego testu WGCTA ze strony JobTestPrep.

Pytanie #4 | Interpretacja

Na podstawie poniższego stwierdzenia sprawdź, czy wniosek, który jest przedstawiony, jest zgodny ponad wszelką wątpliwość.

Stwierdzenie: John jest najbardziej wszechstronną językowo osobą w swoim mieście, posługuje się 10 językami obcymi, w tym rumuńskim, polskim, greckim, tureckim, hiszpańskim, włoskim i portugalskim.

Możliwy wniosek: Gdyby John spotkał Hiszpana, byłby w stanie nawiązać z nim rozmowę.

Wniosek jest zgodny

Wniosek nie jest zgodny

Pytanie #5 | Ocena argumentów

W związku z poniższym pytaniem, oceń, czy argument jest silny czy słaby, pamiętając, że argument musi być uznany za prawdziwy. Zwróć uwagę, że silny argument to taki, który został zdefiniowany jako istotny i ważny.

Pytanie: Czy linie lotnicze powinny dawać zniżki na bilety lotnicze kupowane w ostatniej chwili?

Argument: Tak, ponieważ może to zmotywować ludzi do zakupu biletu, zapełnienia samolotu i uniknięcia większego zanieczyszczenia powietrza z powodu funkcjonowania samolotu.

Silny argument

Słaby argument

3. TREŚĆ NAUCZANIA

Niniejszy rozdział ma na celu dostarczenie zestawu zasobów, materiałów, informacji i kontekstu teoretycznego niezbędnych do rozwijania i doskonalenia własnego zestawu umiejętności krytycznego myślenia.

Jak pokazano w poprzednich modułach i w całym tym podręczniku, krytyczne myślenie jest narzędziem o wartości dodanej i ma duże znaczenie w wielu sytuacjach naszego codziennego życia. Posiadanie umiejętności, takich jak zdolność do rozwiązywania problemów, kompetencje analityczne lub kreatywność, a także posiadanie wiedzy, jak z nich korzystać i kiedy je stosować, może mieć wpływ na sposób, w jaki się komunikujemy, na nasze postawy podczas uczestniczenia w życiu społecznym i naszą drogę nauki przez całe życie.

3.1. CHARAKTERYSTYKA ROZWOJU UMIEJĘTNOŚCI KRYTYCZNEGO MYŚLENIA

W tej sekcji, wprowadzając cię w temat tego, jak możesz poprawić swoje umiejętności krytycznego myślenia, zamierzamy przedstawić ci narzędzia umysłowe, które mogą pomóc w tym procesie.

Są one tym, co badacze edukacyjni definiują jako dyspozycje. Jako umysłowe, przyczyniają się one do zwiększenia zdolności myślenia, określając gotowość i otwartość na rozpoczęcie lub rozwinięcie krytycznego sposobu myślenia. Należy pamiętać, że posiadanie tych skłonności jest ważne dla procesu nauki krytycznego myślenia, chociaż można również poświęcić trochę czasu na rozwój w tym temacie.

Istnieją dwa rodzaje dyspozycji umysłowych:

Dyspozycje inicjujące

Nawyki, które przyczyniają się do rozpoczęcia procesu transformacji myślenia

Dyspozycje wewnętrzne

Nawyki, które przyczyniają się do krytycznego myślenia, gdy już zaczniesz to robić

Chociaż oba te typy dyspozycji mogą pomóc w każdej fazie krytycznego myślenia, niektórzy autorzy określają następujące elementy jako ważne dla tego procesu:

Rysunek 1: Dostosowane i opracowane przez E&D na podstawie treści Davida Hitchcocka (2018)

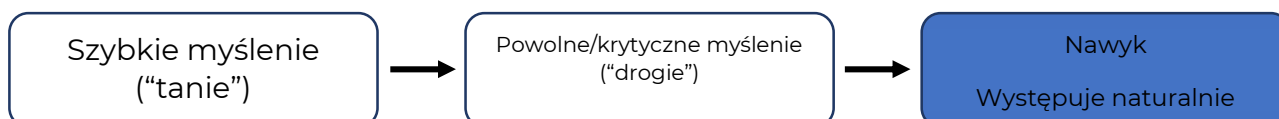
Krytyczne myślenie to "intelektualnie zdyscyplinowany proces aktywnego i umiejętnego konceptualizowania, stosowania, analizowania, syntetyzowania i/lub oceniania informacji zebranych z lub wygenerowanych przez obserwację, doświadczenie, refleksję, rozumowanie lub komunikację, jako przewodnik po przekonaniach i działaniach" – Robert Ennis, 2015⁴

Rozwijanie sposobu myślenia w przygotowaniu do procesu krytycznego myślenia obejmuje również zrozumienie różnic między rodzajem myślenia, który chcemy osiągnąć, a naszym własnym stanem procesu myślenia. Umiejętności krytycznego myślenia obejmują, zgodnie z założeniami E-booka MCRE, łączenie kropek:

- o z wiedzą dostarczoną przez doświadczenie: znaczenie w rozwijaniu i dostosowywaniu naszych przekonań i punktów widzenia do przyswajania rzeczywistych dowodów opartych na tym, czego doświadczamy.
- o z abstrakcyjnym myśleniem: układanie układanki wokół różnych scenariuszy i możliwości, gdzie spotykamy się z konkretną rzeczywistością.

Patrząc z teoretycznego punktu widzenia na sposób, w jaki te zdolności mogą być doskonalone, niniejszy moduł skupia się na scharakteryzowaniu tej ścieżki umiejętności jako hierarchii uczenia się, w której należy nauczyć się zestawu podstawowych umiejętności, zanim przejdzie się do tych bardziej zaawansowanych. Proponowany model zakłada, że rozwój ten jest procesem, który można zintegrować i który ostatecznie stanie się częścią naszych rutynowych czynności myślowych bez konieczności inicjowania całego procesu podczas wykonywania pewnych czynności, które tego wymagają, takich jak samodzielne wyjaśnianie tego czy wiadomość jest "fake newsem" czy dezinformacją.

Według List **doskonalenie umiejętności, a konkretnie umiejętności krytycznego myślenia, nie wynika z braku jakiegoś zasobu lub czegoś innego, ale z chęci rozwoju siebie jako jednostki oraz w innych kontekstach naszego życia, takich jak życie społeczne, praca, szkoła i inne.**

Jako ludzka skłonność, umysł stosuje podejście "szybkiego myślenia", gdy ma do czynienia z informacjami, obserwacjami lub doświadczeniami, ponieważ mniej czasu poświęca się na proces myślenia, co czyni go bardziej umysłowo "tanim" rozwiązaniem, w porównaniu z innymi sposobami myślenia, w których trzeba poświęcić więcej wysiłku

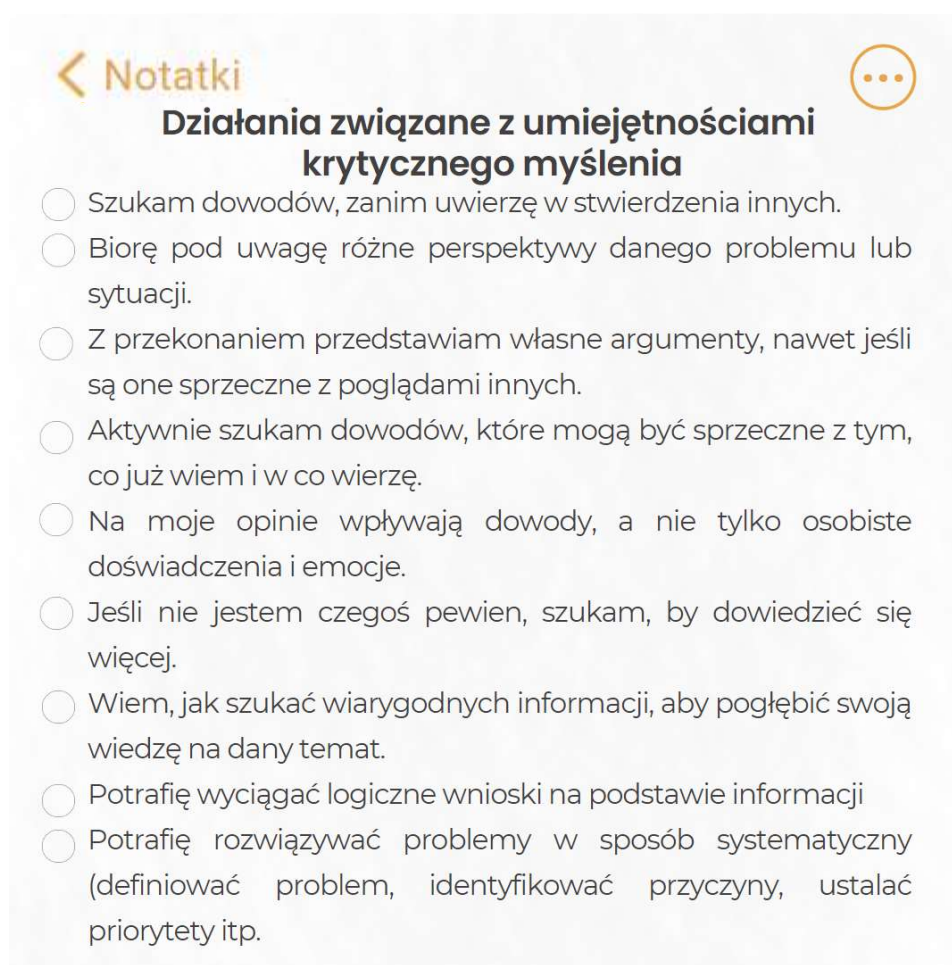
i czasu. Problem polega na tym, że gdy aktywowany jest ten zbyt bezpośredni, a nie rozważny typ myślenia, w naszym procesie decyzyjnym pojawiają się systematyczne błędy zwane **błędami poznawczymi**, co prowadzi do niewłaściwego i niepoprawnego rozumowania.

Dlatego też, choć rozwijanie krytycznego myślenia może być wolniejszym procesem, bardziej "kosztownym" pod względem czasu i wysiłku, jest to rozwiązanie pozwalające na uwzględnienie kwestionującej i krytycznej perspektywy w naszych nawykach myślowych, co ostatecznie zmniejszy "koszty" krytycznego myślenia.

Dlatego też zapewniamy punkt wyjścia do ustalenia, czego można się spodziewać po skończeniu czytania E-booka MCRE, w odniesieniu do postaw, zachowań i umiejętności właściwych dla podejścia opartego na krytycznym myśleniu.

Następujące stwierdzenia⁶ demonstrują umiejętności krytycznego myślenia. Chociaż ich celem jest zapewnienie punktu wyjścia do zbadania tematu rozwoju umiejętności, można je wykorzystać jako ćwiczenie samooceny, aby zrozumieć swoją perspektywę opisanych działań i częstotliwość, z jaką korzystasz z nich w całym E-BOOKU.

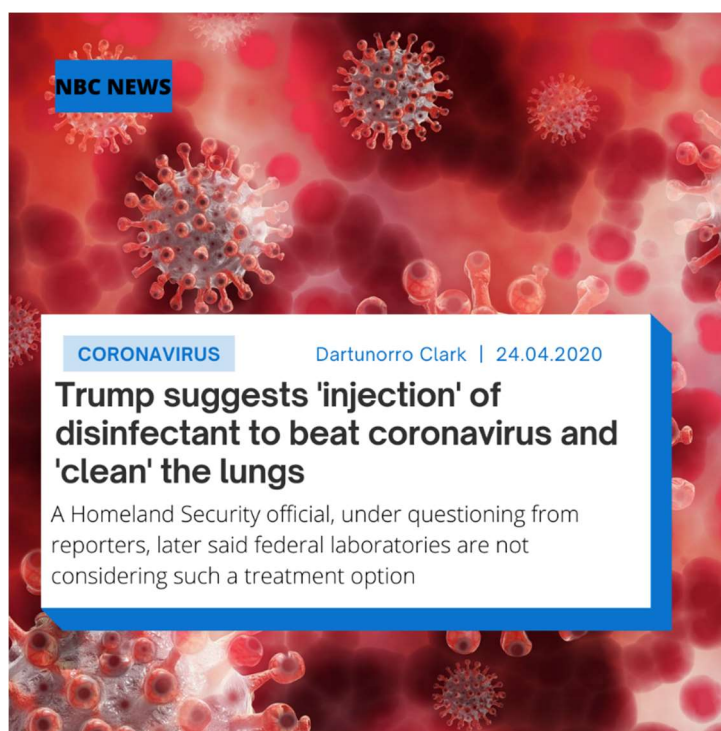
⁶ Zaadaptowano z krótkiej wersji samooceny krytycznego myślenia Uniwersytetu w Manchesterze.

Rysunek 5: Dostosowane i opracowane przez E&D na podstawie treści z Uniwersytetu w Manchesterze

Po przeczytaniu i zinterpretowaniu podanych stwierdzeń, moduł ten przedstawia fragment wiadomości obejmujący wypowiedź byłego prezydenta USA Donalda Trumpa na antenie NBC NEWS z 2020 roku. Celem jest interpretacja i analiza tego fragmentu (z tytułu, podtytułu i treści tekstu ⁷) wyłącznie biorąc pod uwagę stwierdzenia podane na obrazku "Działania związane z umiejętnościami krytycznego myślenia."

⁷ [Artykuł prasowy: Trump sugeruje "zastrzyk" środka dezynfekującego, aby pokonać koronawirusa i "oczyścić" płuca](#)

Rysunek 6: Opracowany przez E&D na podstawie wspomnianej wiadomości

Na podstawie tego ćwiczenia można rozważyć pewne elementy dotyczące procesu krytycznego myślenia:

- o Poszukiwanie dowodów przed uwierzeniem w deklaracje: rozważenie rzeczywistych szkód/zagrożeń związanych z kontaktem produktów chemicznych z naszym organizmem. Niezbędne jest poszukiwanie informacji na dany temat przed uwierzeniem w zapewnienia, które mogą prowadzić do niebezpiecznych działań.
- o Uwzględnienie rozwiązań i różnych perspektyw: poszukiwanie sprawdzonych sposobów ochrony przed chorobą i przyjrzenie się temu, co eksperci powiedzieli na temat sytuacji.
- o Wyciąganie wniosków na podstawie zbadanych informacji: poprzez wyszukiwanie faktów i dowodów oraz badanie wielu źródeł, wyciąganie jasnych wniosków na temat prawdziwości informacji.

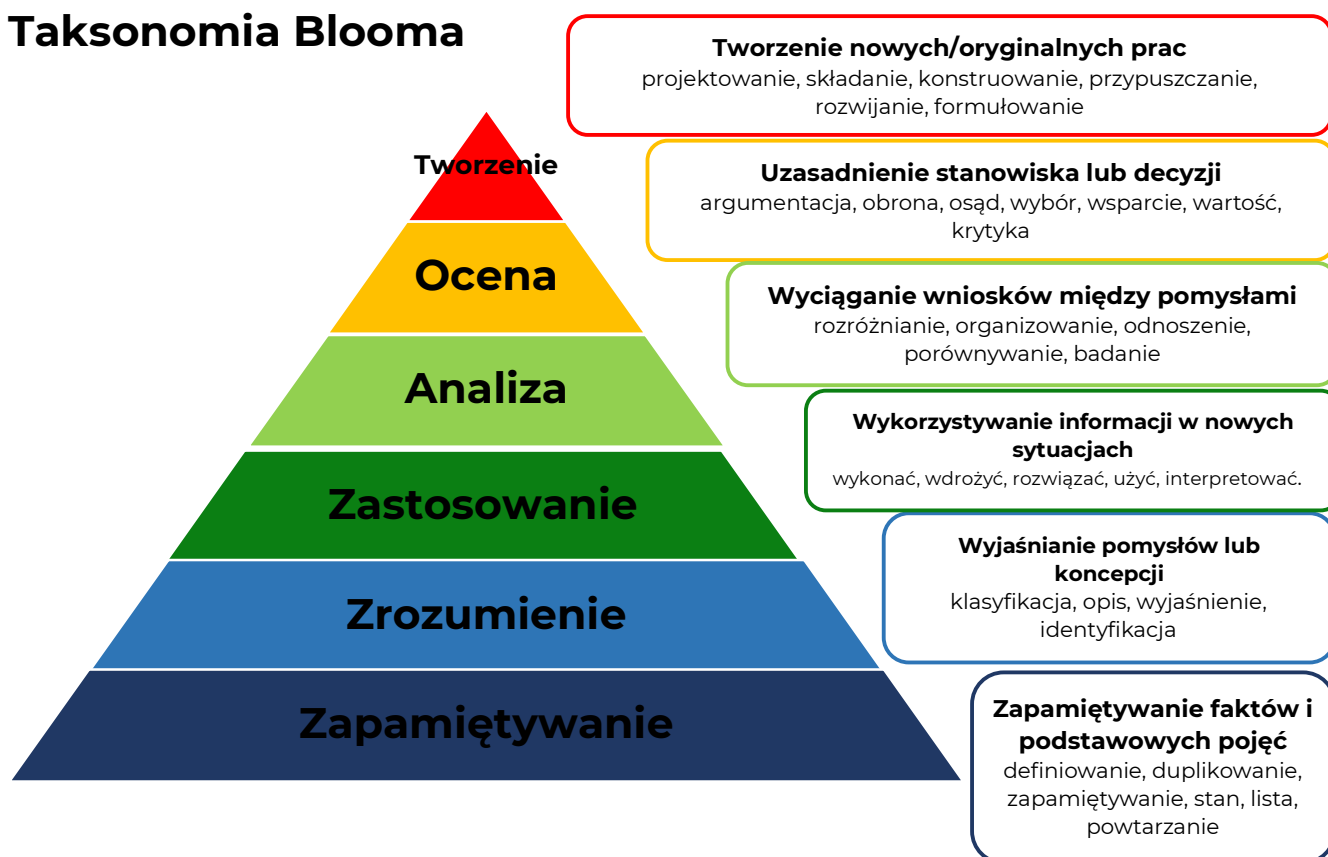
W tym momencie możemy założyć, że szybkie myślenie prowadzi do błędów w procesie myślenia, spowodowanych wadami, które nie pozwalają umysłowi myśleć rozważnie i krytycznie o wszystkich aspektach lub alternatywach rozwiązania lub problemu, powodując tym samym błędy w naszych stwierdzeniach.

Jak wspomniano w całym module, nauka doskonalenia umiejętności krytycznego myślenia nie jest bezpośrednim procesem przynoszącym natychmiastowe rezultaty, ale raczej wprowadzeniem przydatnych i jasnych nawyków, które mogą sprawić, że zaczniemy inaczej myśleć o pomysłach i przekonaniach, które uważamy za prawdziwe, a także o informacjach, na które jesteśmy narażeni na co dzień, ze względu na rozwój

technologii informacyjnych i komunikacyjnych. Ten proces uczenia się nie jest jedynym, jeśli chodzi o poprawę umiejętności krytycznego myślenia, ponieważ można go rozwijać na kilka sposobów, w zależności od osoby zainteresowanej. Niektórzy autorzy dostarczają wyjaśnień, które podążają za określoną hierarchią zdolności myślenia, na podstawie której można wdrożyć strategie uczenia się. W tym sensie umiejętności są zintegrowane w hierarchicznym porządku, w którym uczenie się umiejętności myślenia niższego rzędu jest konieczne, aby przejść do wyższych, ostatecznie uzyskując pełny zestaw umiejętności krytycznego myślenia.

Ważnym elementem w tym kontekście jest taksonomia Blooma⁸, jako punkt odniesienia dla uczenia się poprzez jasne cele edukacyjne i skategoryzowane myślenie zgodnie z porządkiem umiejętności.

Taksonomia Blooma

Rysunek 4: Dostosowane i opracowane przez E&D na podstawie treści z Centrum Nauczania Uniwersytetu Vanderbilt

Jako osoba ucząca się, która chce poprawić swoje umiejętności krytycznego myślenia, taksonomia Blooma jest przydatna do definiowania celów uczenia się i wykonywania ćwiczeń zgodnie z logicznym porządkiem, tak aby osoba ucząca się mogła wykorzystać

⁸ Opracowano na podstawie zasobów internetowych Centrum Nauczania Uniwersytetu Vanderbilt.

umiejętności wyższego rzędu posiadając bazę umiejętności pomocniczych. Jak widać na rysunku 4, do każdej umiejętności dołączonych jest kilka czasowników, które odpowiadają działaniom, które można rozwijać lub wykonywać w celu poprawy zdolności. Korzystając z czasowników, można opracować działania koncentrujące się na określonych danych wejściowych (takich jak wiadomości, tekst lub wideo), tworząc zadania w tym celu.

Jako przykład podajemy, że jeśli ktoś chce przeanalizować szybkie rozprzestrzenianie się fałszywych wiadomości w ostatnich latach w Europie, osoba ucząca się powinna poznać kilka elementów tego zagadnienia, takich jak środki rozprzestrzeniania się, wpływ wydarzeń społecznych, politycznych lub gospodarczych, a nawet stan świadomości populacji europejskiej na ten temat.

Dla nauczyciela taksonomia składa się z ram odniesienia, które pomagają w opracowaniu ćwiczeń, ocenie uczniów na ich poziomie i ustanowieniu wzajemnej wymiany wiedzy i świadomości umiejętności krytycznego myślenia, które zarówno nauczyciel, jak i nauczyciel mogą zrozumieć i podjąć odpowiednie działania. Ćwiczenia obejmujące pełne uwzględnienie kolejności umiejętności (poprzez kategoryzację działań) pomagają poprawić umiejętności krytycznego i kwestionującego myślenia.

Przykład ćwiczenia

Dla nauczycieli: Opracowywanie ćwiczeń opartych na zadaniach może być przydatne w nauczaniu krytycznego myślenia poprzez wykorzystanie podejścia opartego na zintegrowanych zadaniach w celu skłonienia uczniów do osiągnięcia określonego wyniku. Zaprojektowane zadania powinny być zgodne z logiką kroków prowadzących do osiągnięcia celu, według czasowników podanych w taksonomii Blooma.

Dla uczniów i nauczycieli: przykład.

1. Przyczyny i możliwe rozwiązania rozprzestrzeniania się fałszywych wiadomości w ostatnich latach.
 - Wymień przyczyny niedawnego rozprzestrzeniania się fałszywych wiadomości na podstawie tego, co już wiesz;
 - Wyjaśnij przyczyny tego zjawiska;
 - Zinterpretuj i połącz z innymi wydarzeniami w społeczeństwie europejskim i globalnym;
 - Przeanalizuj dostępne środki zaradcze;
 - Przedstaw zalecenia dotyczące możliwych rozwiązań w celu przeciwdziałania szybkiemu rozprzestrzenianiu się fake newsów.
2. Zalety i wady zdalnego nauczania.
 - Zidentyfikuj i umieść w kategoriach argumenty za i przeciw wdrożeniu kształcenia na odległość online;
 - Porównaj opinie i argumenty;
 - Na podstawie przedstawionych argumentów obroń swój punkt widzenia;
 - Przedyskutuj z innymi swoje opinie i uzasadnij je.

Z drugiej strony, ważnym elementem jest, aby rozwój krytycznego myślenia był również związany ze samoświadomością osoby uczącej się na temat jej własnego sposobu

myślenia. W związku z tym niektórzy autorzy używają modelu THINK (CNDNW), aby pomóc uczącym się w ich podróży podnoszącej kwalifikacje. Podążając za kolejnymi krokami, możesz być świadomy/a szeregu umiejętności i postaw, które są częścią podejścia do krytycznego myślenia, obserwując to, co nas otacza, interpretując to, co mówią inni, a nawet postrzegając informacje, na które jesteśmy narażeni.

Rysunek 5: Dostosowane i opracowane przez E&D na podstawie treści Rubenfelda i Scheffera (1999)

3.2. ZASADY KRYTYCZNEGO MYŚLENIA W PROCESIE UCZENIA SIĘ

Przejście krytyczne jest

“Ludzie są lepiej przygotowani do samodzielnego myślenia, jeśli najpierw nauczą się korzystać z procesu krytycznego myślenia poprzez praktykę pod przewodnictwem” – Wales, Nardi, & Stager, 1993

na myślenie potężnym

bodźcem, który możemy wnieść do naszych nawyków i procesów myślowych, aby

ułatwić sposób, w jaki dochodzimy do logicznych wniosków opartych na faktach i dowodach oraz naszym własnym doświadczeniu. Kilka badań wykazało, że (dalszy) rozwój umiejętności krytycznego myślenia powinien być częścią programów edukacyjnych, aby przygotować uczniów w każdym wieku do radzenia sobie z nowymi wyzwaniami dzisiejszego społeczeństwa, naznaczonymi szybkim rozwojem technologii informacyjnych i komunikacyjnych, a tym samym ilością otrzymywanych informacji.

Krytyczne myślenie wymaga, aby osoby uczące się postrzegały siebie jako autonomiczne jednostki, tak aby rozwijanie umiejętności mogło stać się ich niezależnym nawykiem. Aby tak się stało, należy zapewnić specjalne warunki uczenia się, aby wzmocnić pozycję osób uczących się w ich naukowej podróży, takie jak:

- o przywiązanie do podejścia opartego na **otwartości umysłu** w celu przyjmowania i rozwijania wiedzy;
- o **poczucie niezależności** w środowisku pełnym szacunku i wrażliwości na punkty widzenia innych osób;
- o stworzenie uczniom bezpiecznego środowiska, w którym będą mogli swobodnie podejmować **inicjatywę** i aktywnie zadawać pytania, angażować się i podejmować ryzyko, wykraczając poza zwykłe odbieranie i przekazywanie informacji;
- o odpowiedni czas, wsparcie i wskazówki dotyczące **potrzeby refleksji** i analizy;
- o wsparcie nauczyciela/**facylitatora**, który pomoże im w tym procesie;
- o tworzenie **beztresowego, opartego na współpracy** środowiska uczenia się, w którym można eksperymentować i wdrażać pomysły, a także stawiać alternatywne hipotezy i rozwiązywać problemy decyzyjne;
- o wywoływanie **dyskusji prowokujących do myślenia** - związek między dialogiem a zadawaniem pytań/myśleniem, ponieważ wpływ pytania na myślenie i uczenie się osoby uczącej się jest bardzo pozytywny;
- o skupienie się na "edukacyjnej sile racjonalnego dialogu skoncentrowanego na istotnych kwestiach w atmosferze wzajemnego wsparcia i współpracy" (Paul, 1984);
- o nacisk na uczenie się poprzez zadawanie pytań o **wyższym stopniu poznawczym**, które prowadzą do procesu myślenia w celu uzyskania odpowiedzi, zamiast pytań o fakty;
- o posiadanie facylitatora/edukatora, który aktywnie demonstruje **zachowania metapoznawcze** związane z samoświadomością wiedzy i myślenia, takie jak planowanie dzielenia się, opisywanie celów i zadań, pokazywanie celów swoich działań;
- o **posiadanie krytycznego ducha!** Jest to możliwe dzięki:
 - ✓ przyjmowanie i wykorzystywanie umiejętności krytycznego myślenia w badaniu tematów i sytuacji umysłowych;
 - ✓ krytyczne myślenie o własnym procesie myślenia, w jaki sposób można go ulepszyć;
 - ✓ gotowość do podejmowania działań zgodnych z procesem krytycznym.

12 zasad krytycznego myślenia dla dorosłych uczących się osób są ważnymi punktami odniesienia wspierającymi doskonalenie umiejętności krytycznego myślenia

w kontekście uczenia się, motywując zarówno osoby uczące się, jak i nauczycieli do poszerzania wiedzy i świadomości na ten temat.

1. Aby poprawić krytyczne myślenie, środowisko edukacyjne musi zapewniać dorosłym możliwość rozważenia kilku przeciwstawnych punktów widzenia, które obejmują zarówno ich mocne, jak i słabe strony.
2. Szanse na refleksję, dyskusję i ocenę przekonań i działań innych oraz naszych własnych sprzyjają krytycznemu myśleniu.
3. Przy podejmowaniu decyzji ważna jest ocena szerokiego spektrum alternatywnych rozwiązań.
4. Środowisko uczenia się musi zachęcać osoby uczące się (dorosłe) do stawiania pytań etycznych dotyczących własnych działań i ich konsekwencji, zarówno dla nich samych, jak i dla innych.
5. Wspólne zadawanie pytań przez wszystkich uczestników powinno być obecne w środowisku aktywnego uczenia się, zwłaszcza w relacji uczeń - nauczyciel.
6. Kontekst uczenia się musi odzwierciedlać pytania analityczne, w przypadku których konieczne jest myślenie.
7. Krytyczne myślenie jest szczególnie ułatwione, gdy osoby uczące się są zmotywowane i angażują się w odkrywcze dialogi ze sobą i innymi, w których dostarczają informacji oraz przedstawiają i badają pomysły poprzez refleksyjne myślenie.
8. Możliwości identyfikowania, badania i kwestionowania założeń odgrywają ważną rolę w rozwijaniu krytycznego myślenia i ducha.
9. Dochodzenie do wniosków, interpretacji i konkluzji w oparciu o obserwacje i informacje to możliwości, które powinny być elementem kontekstu edukacyjnego, zapewnionego osobom uczącym się.
10. Dyskusja na temat sprzecznych poglądów, myśli lub działań sprzyja krytycznemu podejściu.
11. Osoby uczące się powinny mieć możliwość określenia konsekwencji podejmowanych działań.
12. Uogólnienia powinny być kwestionowane w środowiskach edukacyjnych w celu promowania perspektywy zadawania pytań (Jones, 1989).

3.3. METODY I PRAKTYKI

W tej sekcji przedstawiamy strategie, które mogą być stosowane zarówno przez nauczycieli, jak i przez same osoby uczące się, które będą sprzyjać rozwojowi umiejętności krytycznego myślenia. Autorzy sugerują również, że te metody i narzędzia mogą być stosowane w różnych kontekstach uczenia się, takich jak nauczanie na odległość lub nauczanie mieszane, a nie tylko w zwykłych/tradycyjnych środowiskach.

3.3.1. Krytyczna analiza

Strategia ta polega na tym, że osoby uczące się indywidualnie lub w małych grupach (w przypadku większej liczby uczestników) zadają pytania, analizują i opracowują krytyczne

uwagi na temat proponowanych materiałów, takich jak wiadomości z telewizji i prasy, związane z określonym tematem.

Przykład:

Temat	Działania	Pytania, które należy zadać
Badanie kwestii politycznych w społeczeństwie	Czytanie i krytyczne analizowanie artykułów z gazet i wiarygodnych źródeł internetowych	Jakie są wymagające potrzeby naszego społeczeństwa i społeczności lokalnych? Które partie mogą najlepiej reprezentować nasze społeczeństwo i jego potrzeby? Jakie kwestie są obecnie poruszane? Przez kogo? Jak możemy, jako grupa, nadać znaczenie pewnym tematom?

3.3.2. Zespoły dyskusyjne

Tworzone są dwa przeciwstawne zespoły, do których przypisywane są osoby uczące się. Jeden z zespołów wspiera i broni określonego tematu lub stanowiska wobec niego, a drugi sprzeciwia się temu. Po ogólnej prezentacji wprowadzającej od moderatora sesji, członkowie zespołu przedstawiają dowody i logiczne argumenty w obronie stanowiska danego zespołu. Strategia ta wywiera większy wpływ, jeśli wspierana pozycja osoby uczącej się różni się od jej własnej.

Przykład:

Temat	Strona "za"	Strona „przeciw”
Media społecznościowe jako źródło informacji	Duża możliwość udostępniania, która prowadzi do większego dostępu. Współpraca i kreatywne podejście.	Wyższe ryzyko dezinformacji i rozpowszechniania fałszywych wiadomości. Mniejsze wykorzystanie tradycyjnych mediów do informowania.

3.3.3. Dramatyzacja

Strategia dialogu i dynamiki akcji wspierająca interpretację i analizę sytuacji. Zależy ona od całościowej i szczegółowo opracowanej fabuły. Prowadzący pokazuje fragment wideo, odpowiedni odcinek programu telewizyjnego lub film, który odnosi się do konkretnego tematu określonego dla ćwiczenia. Po wizualizacji krótkiego segmentu, pozostałe scenariusze są wymyślane, pisane i odgrywane przez małe grupy osób uczących się, wokół stworzonych alternatywnych zakończeń.

3.3.4. Labirynt działań

Osoby uczące się są dzielone na grupy, w których uczestniczą dwie/trzy osoby, gdzie każda grupa otrzymuje konkretną trudną sytuację (lub opracowuje własną), a uczestnicy muszą zdecydować, co robić dalej na podstawie uzyskanych informacji. Często otrzymują oni kilka opcjonalnych decyzji, ale dla bardziej efektywnego procesu rozwoju krytycznego myślenia, osoby uczące się powinny tworzyć własne opcje działania, jednocześnie identyfikując wynikające z nich konsekwencje dla każdej alternatywy. Każdy zestaw konsekwencji jest zapisywany na tablicy (lub w inny sposób), a działania prowadzące do nich są zapisywane na karteczce samoprzylepnej i umieszczane na wierzchu, ukrywając napisy na tablicy. Moderator może zapewnić tyle powiązanych sytuacji, ile potrzeba. Po zakończeniu zespoły uzupełniają i podążają za labiryntem opracowanym przez inny zespół. Identyfikują alternatywne działania i konsekwencje oraz porównują je z tym, co zostało określone.

3.3.5. Zdarzenie krytyczne

Strategia ta polega na przedstawieniu przez prowadzącego bardzo ważnego fragmentu zakładanej krytycznej sytuacji lub kwestii osobom uczącym się, które muszą ją rozwiązać. Prowadzący, posiadając całość informacji, dzieli się nimi tylko zgodnie z bezpośrednimi pytaniami zadawanymi przez osoby uczące się, które nie mają dostępu do pełnej treści. Podczas dzielenia się rozwiązaniami, moderator odnosi się do ważnych punktów i komentuje odpowiedzi.

3.3.6. Pytania sokratejskie

Strategia ta jest ważną metodą i punktem odniesienia w rozwoju umiejętności krytycznego myślenia, ponieważ prowadzi do rodzaju myślenia, które wymaga rzeczywistego rozumowania sytuacji. Wymaga zadawania odpowiednich pytań, a nie takich, które zamykają myślenie osób uczących się poprzez udzielenie odpowiedzi tak/nie lub powtórzenie posiadanych informacji. Zgodnie z taksonomią Blooma świadczą one o niższych umiejętnościach myślenia i nie wymagają wyższej zdolności myślenia. Pytania sokratejskie, nazwane na cześć Sokratesa, zapewniają możliwość zmiany perspektywy i pomysłów, nadają nowe znaczenie treściom i badają szersze zastosowania.

Przykład:

Logika dynamiki

- o W przypadku lockdownu spowodowanego nieprzewidywalnymi zdarzeniami związanymi ze zdrowiem publicznym, w jaki sposób moglibyśmy zapewnić utrzymanie zajęć dydaktycznych?
- o Jedną z możliwości jest skorzystanie z nauczania na odległość.
- o To jedno z podejść do sytuacji, a jaki wpływ miałyby to na naukę uczniów?

3.3.7. Kreatywna wizualizacja

Metoda ta pozwala osobom uczącym się wyobrazić sobie siebie w sytuacji, w której mogą się znaleźć w przyszłości. Prowadzący zadaje pytania, aby pomóc im stworzyć ten obraz umysłowy i towarzyszące mu emocje, zwracając uwagę, że osoby uczące się mają zamknięte oczy i są w zrelaksowanej i wygodnej pozycji.

Przykład:

Możliwa sytuacja

Bycie zarządcą lub kierownikiem kanału informacyjnego

Pytania do zadania

- Jak spędzasz normalny dzień? Co robisz w pracy?
- Jak motywujesz się do poszukiwania prawdy w dziennikarstwie?
- Jak dopasować potrzeby Twojej organizacji do potrzeb współpracowników, których chcesz zatrudnić?

3.3.8. Pisanie dziennika

Metoda ta polega na prowadzeniu dziennika lub pamiętnika, w którym osoby uczące się są proszone o pisanie między sesjami rozwoju umiejętności krytycznego myślenia na temat działań następczych i refleksji nad osobistymi, powiązanymi działaniami i zachowaniami. W tym sensie, pisanie dziennika może poprawić poczucie świadomości osób uczących się, między innymi poprzez możliwość właściwego zastanowienia się nad konkretnymi tematami i różnym podejściem innych uczestników.

3.4. KLUCZOWE WNIOSKI – WPROWADZANIE CODZIENNYCH NAWYKÓW

Ponieważ umiejętności krytycznego myślenia są zdolnościami istotnymi w kilku wymiarach naszego codziennego życia, takich jak cele zawodowe lub uczestnictwo w społeczeństwie wiedzy i informacji, zapewniają one wiele korzyści, które odgrywają ważną rolę w tych wymiarach. W tej sekcji przedstawiamy trzy zasady lub wskazówki, które po wprowadzeniu w życie pełnią rolę ważnych nawyków, które pozwalają doskonalić się w roli skutecznego myśliciela/ki. W tym sensie te praktyki ewoluują wokół kwestionującego podejścia do dostępnych informacji, co umożliwia proces myślenia dostosowany do logiki i rozumowania, dzięki czemu może być zróżnicowany i otwarty.^{12,14}

o **Rozszerz swój zestaw umiejętności!**

Poznanie siebie w zakresie swoich mocnych i słabych stron pod względem umiejętności, zdolności, dyspozycji i wiedzy może dać ci wyobrażenie o narzędziach, które możesz rozwinąć i zainteresować się nimi, abyś mógł skuteczniej radzić sobie w codziennym życiu. Ponadto, ucząc się o uprzedzeniach i własnych perspektywach oraz uprzedzeniach/przesądach, możesz poznać inne punkty widzenia i interpretacje innych osób, które mogą być sprzeczne z twoimi. Uwzględnienie ich pomoże ci rozwinąć i

otworzyć umysł na nowe sposoby myślenia, zapewniając ci różne rozwiązania. Czytanie zasobów informacyjnych, takich jak książki, dokumenty lub artykuły na temat konkretnych umiejętności, które możesz chcieć poprawić (i czytanie o samym krytycznym myśleniu) jest również bardzo istotne i ważne.^{12,14}

- o **Przejmij inicjatywę, żeby rozwiązać problem!**

Kiedy stajemy w obliczu trudnej sytuacji lub problemu, przede wszystkim należy poświęcić czas na zastanowienie się i przemyślenie danej kwestii. Zakładając, że czas można poświęcić na zastanowienie się nad tym, w jaki sposób chcesz go rozwiązać lub w obliczu potencjalnego pojawienia się problemu, ważne jest, aby zastanowić się nad niektórymi kwestiami, takimi jak to, co wiesz na ten temat; istotność czasu i treści informacji; rozważenie innych perspektyw i interpretacji oraz potencjalnych rozwiązań. Ten proces szczegółowego rozwiązywania problemów wymaga analizy danych, a następnie zastosowania w praktyce innych umiejętności, takich jak kreatywne myślenie, projektowanie i planowanie, a także podejmowania strategii, takich jak burza mózgów i prowadzenie badań w celu zdobycia wiedzy. Z zaufanymi zasobami i ugruntowaną opinią, podejmowanie inicjatywy poprzez rozumowanie w celu osiągnięcia rozwiązania problemu może stworzyć dobre nawyki i włączyć proces krytycznego myślenia.^{14,15}

- o **Ćwicz swój mózg!**

Krytyczne myślenie można doskonalić dzięki grom słownym, łamigłówkom i innym rozrywkom, ponieważ są to ćwiczenia umysłowe, które aktywują części mózgu kierujące uwagą i umiejętnościami rozwiązywania problemów. Oprócz tego, że są to aktywności charakteryzujące się niską dynamiką stresu, które pozwalają uniknąć innych, które mogą powodować niepokój lub frustrację, czynniki takie jak koncentracja, elastyczność poznawcza oraz używanie liczb i liter na kilka sposobów ćwiczą zdolności umysłowe i kontrolę. Przykładami takich aktywności są łamigłówki logiczne, zagadki, szachy, pasjans i krzyżówki.^{14,16}

3. DALSZA LEKTURA

W tej sekcji zapewniamy dodatkowe zasoby, których można użyć do pogłębienia wiedzy związanej z modulem:

- Związek między pisaniem a myśleniem – [Jordan Peterson - The Best Way To Learn Critical Thinking](#)
- Wielodyscyplinarne programy edukacyjne i postrzeganie krytycznego myślenia przez uczniów – [Teun J. Dekker - Teaching critical thinking through engagement with multiplicity](#)

4. BIBLIOGRAFIA

1. JobTestPrep (2021), "Watson Glaser Test Practice - All 5 Sections Fully Explained" (Youtube video). Consulted in September and October 2022 at: <https://www.youtube.com/watch?v=zGenhWw-ebA>.
2. Hitchcock, David (2018), "Critical Thinking", Stanford Encyclopedia of Philosophy. Consulted in September and October 2022 at: <https://plato.stanford.edu/entries/critical-thinking/#ProcThinCrit>.
3. List, John A. (2021), "Enhancing Critical Thinking Skill Formation: Getting Fast Thinkers to Slow Down". Consulted at: <https://www.pearson.com/content/dam/one-dot-com/one-dot-com/us/en/files/Enhancing-Critical-Thinking-Skill-Formation.pdf>.
4. Dekker, Teun J. (2020), "Teaching critical thinking through engagement with multiplicity", Thinking Skills and Creativity 37. Consulted at: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1871187120301759>.
5. Cherry, Kendra (2020), "What Is Cognitive Bias?". Consulted in October 2022 at: <https://www.verywellmind.com/what-is-a-cognitive-bias-2794963>.
6. Oliveira, Sara (2022), "How to develop the 7 skills of critical thinking". Consulted in October 2022 at: <https://www.brightconcept-consulting.com/en/blog/leadership/how-to-develop-the-7-skills-of-critical-thinking>.
7. Armstrong, Patricia (2010), "Bloom's Taxonomy", Vanderbilt University Center for Teaching. Consulted in October 2022 at: <https://cft.vanderbilt.edu/guides-sub-pages/blooms-taxonomy/>.
8. Simplilearn (2021), "Bloom's Taxonomy In 5 Minutes | Bloom's Taxonomy Explained | What Is Bloom's Taxonomy? | Simplilearn" (Youtube video). Consulted in October 2022 at: <https://www.youtube.com/watch?v=NjOa6l4GFJA>.
9. Brunt, Barbara A. (2005), "Models, Measurement, and Strategies in Developing Critical-Thinking Skills", The Journal of Continuing Education in Nursing. Consulted at: <https://www.researchgate.net/publication/7397975>.

10. Jones, Jo M. and R. Dale Safrit (1994), "Developing critical thinking skills in adult learners through innovative distance learning" (Conference paper). Consulted at: <https://eric.ed.gov/?id=ED373159>.
11. ICALTEFL (2021), "Action Mazes in TEFL". Consulted in October 2022 at: https://icaltefl.com/action-mazes-in-tefl/?doing_wp_cron=1665755488.8086071014404296875000.
12. Bouygues, Helen Lee (2019), "3 Simple Habits to Improve Your Critical Thinking", Harvard Business Review. Consulted in October 2022 at: <https://hbr.org/2019/05/3-simple-habits-to-improve-your-critical-thinking>.
13. Westbrook, Carolyn (2014), "Teaching critical thinking using Bloom's Taxonomy", Cambridge, World of better learning. Consulted in October 2022 at: <https://www.cambridge.org/elt/blog/2014/04/18/teaching-critical-thinking-using-blooms-taxonomy/>.
14. Get Ahead by LinkedIn News (2022), "What Are Critical Thinking Skills and How to Improve Them", LinkedIn. Consulted in November 2022 at: <https://www.linkedin.com/pulse/what-critical-thinking-skills-how-improve-them/>.
15. Doyle, Alison (2020), "What Are Problem-Solving Skills?", The Balance. Consulted in January 2023 at: <https://www.thebalancemoney.com/problem-solving-skills-with-examples-2063764>.
16. Tayim, Fadi M. (2022), "Wordle And Other Games a 'Mental Jog' For Your Brain", Premier Health Now. Consulted in January 2023 at: <https://www.premierhealth.com/your-health/articles/healthnow/wordle-and-other-games-a-mental-jog-for-your-brain>.

Źródła ilustracji:

- <https://www.flaticon.com/>.
- <https://pixabay.com/>.